

УДК 336.228.32

Економіка та управління підприємствами

Назаренко Г. В.

*кандидат економічних наук, старший викладач кафедри оподаткування
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця*

Маніна А. С.

*студентка фінансового факультету
Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця*

Аналіз зарубіжного досвіду податкового планування на підприємстві

Analysis of international experience of tax planning at the enterprise

Анотація: в статті розкрито поняття податкового планування, надана характеристика його основних етапів, проаналізовано зарубіжний досвід податкового планування. Для розкриття сутності деяких етапів податкового планування в статті розглянуті форми організації бізнесу на прикладі США. Проаналізовані статистичні дані щодо оцінки систем оподаткування та кількості податків в різних країнах. Досліджені різні види податкових знижок та пільг, які передбачаються податковими системами розвинутих країн. Запропоновані шляхи вдосконалення системи оподаткування українських підприємств.

Ключові слова: податкове планування, організація, офшорна зона, місце розташування, податкова пільга.

Аннотация: в статье раскрыто понятие налогового планирования, дана характеристика его основных этапов, проанализирован зарубежный опыт налогового планирования. Для раскрытия сущности некоторых этапов налогового планирования в статье рассмотрены формы организации бизнеса на примере США. Проанализированы статистические данные по оценке систем налогообложения и количества налогов в разных странах. Изучены различные

виды налоговых скидок и льгот, предусматриваемых налоговыми системами развитых стран. Предложены пути совершенствования системы налогообложения украинских предприятий.

Ключевые слова: налоговое планирование, организация, оффшорная зона, место расположения, налоговая льгота.

Annotation: in the article the concept of tax planning is justified, its main stages are described; the international experience of tax planning is analyzed. For disclosure of certain tax planning stages the article describes the forms of business organization on the pattern of the United States. The statistical data on the assessment of tax systems and the number of taxes in different countries are examined. The different types of tax deductions and incentives provided for by the tax systems of developed countries are explored. The ways of improving the system of taxation of Ukrainian enterprises are offered.

Key words: tax planning, organization, offshore zone, location, tax incentive.

Постановка проблеми: В сучасних умовах податки складають істотну частину витрат підприємства, тому стабільне функціонування підприємства здебільшого залежить від правильного вибору його податкової політики. Одним із напрямків розвитку податкової політики підприємства та передбачення негативних факторів, що впливають на його діяльність, є податкове планування, що в умовах високого рівня податкового навантаження дозволяє витримати високий рівень конкуренції, підвищити стабільність підприємства і забезпечити необхідний рівень податкових надходжень до державного бюджету [3, с. 132].

Тема податкового планування є дуже спірною, оскільки деякі науковці вважають його законним методом для зниження податкового навантаження підприємства, а деякі розглядають його як маніпулювання, яке не несе в собі ніякої законодавчої основи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці податкового планування присвячені роботи багатьох вчених-економістів, серед яких Білоіван О. [1], Бланк І., Вилкова О., Іванов Ю. [3], Кашин В. [4], Оніщук Ю., Тіхонов Д. та ін.

Метою статті є аналіз зарубіжного досвіду податкового планування і подальша розробка практичних рекомендацій щодо впровадження окремих його «елементів» в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як стверджує О. Білоіван, «податкове планування – це комплекс науково обґрунтованих і практично доцільних організаційно-економічних заходів платників податків, спрямованих на максимальне зменшення ризиків, пов'язаних із оподаткуванням господарської діяльності підприємницької структури [1, с. 339].

Процес податкового планування стосовно юридичних осіб можна розділити на кілька етапів (рис. 1).

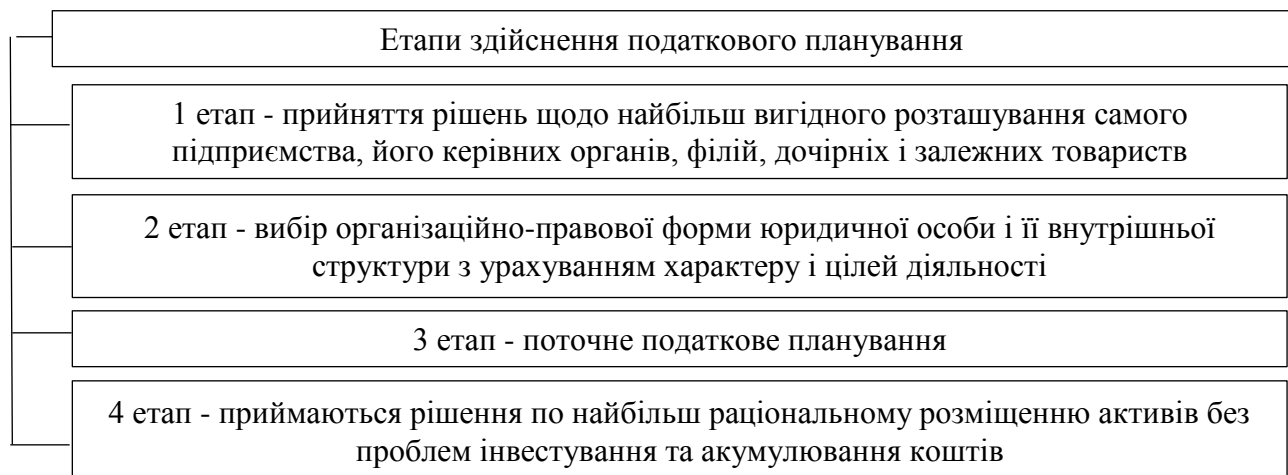

Рис. 1. Етапи здійснення податкового планування [4, с. 47-48]

Для платників податків, якими є юридичні особи, найбільше значення мають перший і другий з перерахованих вище етапів.

При виборі місця розташування юридичної особи слід враховувати не тільки абсолютний рівень податків, але і можливість безподаткового переведення доходів з однієї країни в іншу, надання податкових кредитів, умови існуючих

податкових угод [7, с. 82]. З точки зору вибору юрисдикції становить інтерес міжнародна доповідь Paying Taxes, що оцінює системи оподаткування 183 країн, і окремі підсумки якої наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Оцінка систем оподаткування [8, с. 130-140]

Країна	Простота сплати податку	Витрачений час, годин на рік	Загальна ставка податків, % від прибутку корпорацій
1	2	4	5
Канада	9	131	21,1
Китай	132	261	67,8
Данія	85	130	24,5
ОАЕ	1	12	15,9
Франція	87	137	62,7
Германія	72	218	48,8
Ірландія	6	82	25,9
Японія	121	330	51,3
Казахстан	18	188	29,2
Росія	47	168	47,0
Іспанія	60	158	50,0
Швейцарія	19	110	34,7
Україна	107	350	52,2
Великобританія	15	110	32,0

Виходячи з наведеної таблиці найбільш зручними країнами в частині побудови системи оподаткування є ОАЕ, Ірландія, Канада. Найменш зручний податковий режим можна спостерігати в Китаї, Росії, Україні та Японії.

Для того щоб найбільш повно охарактеризувати податкові системи зарубіжних країн, а також дати відповідь на питання, чому та чи інша країна є так званим лідером в плані вибору податкової юрисдикції підприємствами з-за кордону, необхідно проаналізувати дані, що характеризують кількість сплачених податків (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість податків, що сплачуються [8, с.141-144]

Країна	Загальна кількість податків	Податки з прибутку	Податки з працівників	Інші податки
Канада	8	1	3	4
Китай	9	3	1	5
Данія	10	3	1	6
ОАЕ	4	0	1	3
Франція	8	1	2	5
Германія	9	2	1	6
Ірландія	9	1	1	7
Японія	14	3	2	9
Казахстан	7	1	1	5
Росія	7	1	2	4
Іспанія	9	1	1	7
Швейцарія	19	2	7	10
Україна	5	1	1	3
Великобританія	8	1	1	6
США	11	2	4	5

Отже, найменшою кількістю податків, сплачуваних саме за рахунок прибутку підприємств, характеризується податкова система ОАЕ, в яких взагалі загальна кількість податків – 4. В той же час найбільшу кількість податкових платежів змушені сплачувати підприємства й громадяни Швейцарії, Японії та Данії. Враховуючи високі показники соціально-економічного розвитку цих країн, можна стверджувати, що кількість сплачуваних податків не є ключовим елементом податкової системи, що здійснює визначальний вплив на поживлення або пригнічення економічного й соціального розвитку відповідної території.

В той же час на сьогодні більшість країн намагаються скоротити кількість податків для об'єднання їх нарахування та сплати, але здебільшого це залежить від того, на яких рівнях встановлюються податки в країні. Наприклад, в Україні має право встановлювати податки тільки вищий державний орган, а в Швейцарії податки також окремо встановлюють кантони (регіони) незалежно від вищого органу. У зв'язку з інтеграцією в Євросоюз Україна скоротила кількість податків, але це скорочення полягає не у скасуванні деяких видів податків, а у їх об'єднанні, що ніяк не змінює навантаження на платників

податків. Також варто зазначити, що з 2014 року діє військовий збір, який, попри своє цільове призначення щодо фінансування потреб української армії, по суті виконує тільки фіскальну функцію.

З точки зору вибору місця розташування підприємства й здійснення господарської діяльності особливу зацікавленість становлять офшорні зони. Надання офшорних привілеїв - один з основних засобів конкуренції між країнами за залучення іноземних капіталів на свою територію. Ряд невеликих держав, які мають обмежені економічні ресурси, свідомо пішли на створення складної законодавчої системи для залучення "чужих" капіталів, звільняючи від податків процентні доходи. До таких країн відносяться: Франція, Швейцарія, Кіпр, Греція, Бельгія, Нідерланди, Данія та інші.

Є країни (Франція, Швейцарія та ін.), які обмежують свою податкову юрисдикцію тільки доходами, вилучаються на її території, і не оподатковують доходи своїх компаній, отримані з-за кордону.

Для того щоб підтримувати статус офшорної зони для країни в першу чергу потрібно мати стабільну економіку та ряд пропозицій щодо зниження податкового навантаження для іноземних компаній. На жаль, на цей час у України не має можливості акумулювати капітал таким чином.

Найбільш вигідне місце розташування підприємства з точки зору можливості застосування податкових пільг використовують досить великі і зрілі компанії, в той час як вибір організаційно-правової форми юридичної особи (другий етап податкового планування) здійснюють підприємства, які тільки намагаються вийти на ринок, в тому числі світовий.

З цієї точки зору інтерес становить приклад США, де на сьогодні існує три основних форми організації бізнесу: індивідуальна приватна фірма, товариство (партнерство), корпорація, переваги та недоліки яких наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Переваги та недоліки основних форм організації бізнесу в США [6, с. 238]

Форма організації	Індивідуальна приватна фірма (ІПФ)	Товариство	Корпорація
Переваги	1. Простота ведення бізнесу. 2. Конфіденційність (не треба ні перед ким звітувати крім податкової інспекції)	1. Різноманітність умінь, ідей і здібностей у партнерів. 2. Невеликі витрати на організацію бізнесу (на подоби витрат, що виникають у ІПФ)	Відповідальність власника капіталу обмежена розмірами його вкладень
Недоліки	Персональна відповідальність власника за всіма зобов'язаннями фірми	1. Партнери несуть необмежену відповідальність за всіма зобов'язаннями товариства. 2. Складнощі з пошуком відповідних партнерів	1. Складність в організації бізнесу. 2. Подвійне оподаткування: - корпоративний прибутковий податок; - індивідуальний прибутковий податок, що виплачуються акціонерам у вигляді дивідендів

В Україні вибір організаційно-правової форми юридичної особи може здійснюватися з урахуванням таких альтернатив, як наприклад, велике підприємство (яке зобов'язане щокварталу звітувати за результатами своєї діяльності) або мікропідприємництво (серед «податкових» переваг якого можна назвати можливість звітування з податку на прибуток один раз на рік); або здійснення діяльності в межах «єдиної» компанії, або ж виділення в своїй структурі філій чи дочірніх компаній.

Третій етап податкового планування передбачає врахування закріпленої національним податковим законодавством системи пільг. Податкові пільги вельми різноманітні.

Наприклад, корпоративний прибутковий податок у США передбачає безліч пільг. Перш за все такі преференції надаються тим корпораціям, які інвестують свої кошти на території свого розташування. Значні знижки мають і ті компанії, діяльність яких відповідає провідним інтересам штату. З чистого доходу корпорацій віднімаються штатні і місцеві податки на доходи, 100% дивідендів

від тих, що перебувають в повній власності місцевих дочірніх компаній, 70-80% дивідендів, отриманих від оподатковуваних податком місцевих корпорацій, відсотки за цінними паперами місцевої влади, внески до благодійних фондів. Так само застосовуються пільги, які стимулюють підприємства використовувати альтернативні джерела енергії [5, с. 218].

Найбільш яскравий приклад - корпорація Apple, яка починала з такої організаційно-правової форми як товариство. У 2012 році ця компанія заплатила 14 млрд. дол. податків з 55,76 млрд. дол. отриманого річного доходу (до оподаткування). Загальна податкова ставка в цьому випадку становила лише 22%, що набагато нижче від загальної податкової ставки, яка застосовується на федеральному рівні. Це зумовлено не лише найбільшою прибутковістю цієї компанії в світі, але є наслідком ефективної системи податкового планування [9, с. 134].

Таким чином, корпоративний прибутковий податок в США є не стільки фіскальним важелем штату, скільки інструментом, за допомогою якого уряд штату може впливати на його економічну ситуацію, розвиток найбільш вигідних для відповідної території напрямків виробництва товарів і послуг.

Кожна держава має свій "комплект" податкових знижок. Крім того, стосовно однієї і тієї ж знижки в різних країнах може бути встановлений різний правовий режим.

У більшості розвинених країн встановлені правила, згідно з якими компанія, яка отримує дивіденди від пайової участі в іншому підприємстві (крім повного товариства), має право зменшувати базу оподаткування корпоративного прибуткового податку на суму таких дивідендів (її частину). Критерієм в цьому випадку обраний відсоток участі в капіталі іншого підприємства. Чим він більший, тим більшу частину дивіденду можна віднімати з оподаткованого прибутку.

У багатьох розвинених зарубіжних державах промисловим і торговим корпораціям, прибуток яких повністю або частково оподатковується, надається пільга у формі дослідницького податкового кредиту, спрямованого на

заохочення розвитку дослідницької діяльності. Під останньою слід розуміти діяльність в сфері наукових або технічних розробок, фундаментальні і прикладні дослідження, експериментальні розробки.

Питання четвертого етапу податкового планування, на перший погляд, не мають прямого відношення до оптимального розрахунку суми податків, що підлягає сплаті. Однак у багатьох випадках правильне розміщення прибутку і капіталів, вибір інвестиційної політики можуть забезпечити додаткові податкові пільги і навіть повернення частини сплачених податків. Наприклад, держава практично завжди схвалює інвестиції в свої цінні папери, дохід від яких звільняється від оподаткування [7, с. 82-85].

У податковому праві Франції існує принцип "невтручання в податкове управління підприємством". Воно означає, що платник податків може вільно займатися будь-якими законними способами діяльності щодо зменшення податкових платежів. При цьому податкові органи не мають права критикувати будь-яке рішення платника податків, спрямоване на мінімізацію податків.

У Великобританії була розроблена процедура розкриття інформації про схеми оптимізації оподаткування, яка затверджена законодавчо. Відповідно до цієї схеми податковий консультант, перед тим як продавати схему оптимізації податків, повинен подати цю схему в податкові органи, де її затверджують і привласнюють номер. В такому випадку податкове планування вважається законним [2, с. 24, 26].

Таким чином, податкове планування зарубіжних країн здійснюється за рахунок використання різних елементів механізму податку та податкової системи, зокрема:

- розташування бізнесу в країнах, податковою системою яких передбачено сплату незначної кількості податкових платежів;
- розташування бізнесу в країнах з низьким рівнем податкового навантаження;
- вибір організаційно-правової форми господарювання, що дозволяє раціоналізувати податкові зобов'язання;

- використання передбачених податковим законодавством країни системи податкових пільг;
- раціональне розміщення прибутків та активів підприємства з урахуванням наданих чинним законодавством привілеїв тощо.

В чинному на сьогодні законодавстві України, на жаль, немає визначення поняття «податкове планування». Тому в усіх схемах оптимізації податків податкові органи бачать правопорушення.

Основними недоліками сучасної української податкової системи є:

- нестабільність податкової політики;
- обтяжливі податкові ставки;
- ухилення від сплати податків;
- відсутність стимулів для розвитку економіки, які суттєво ускладнюють процес податкового планування та подекуди роблять його не вигідним й недоцільним. Тим самим позбавляючи права українських суб'єктів господарювання на обмеження податкового навантаження законними методами та ставлячи їх з цієї точки зору в менш вигідне становище порівняно із зарубіжними контрагентами.

В першу чергу мова йде про податок на прибуток підприємств, з боку якого підприємства відчувають найбільше навантаження. Задля позбавлення його суто фіскального призначення та посилення регулюючих можливостей механізм справляння цього податку повинен стимулювати зростання виробництва, його пропорційність, підвищення продуктивності праці. Адже поєднання інтересів держави і виробника буде ефективне тоді, коли діє цілісна система податкових регуляторів економіки, що формує вибір стратегії, методи і засоби господарської діяльності кожного підприємства [5, с. 220].

Таким чином, спираючись на зарубіжний досвід, можна запропонувати шляхи вдосконалення системи оподаткування українських підприємств:

- знизити ставку податку на прибуток, щоб дати бізнесу (особливо малому) можливість розвиватися;

- дати більше повноважень місцевим органам самоврядування для встановлення податкових пільг з податків, які сплачуються юридичними особами, залежно від специфіки регіону;
- встановити пільги для підприємств, які інвестують в вітчизняні компанії або державні цінні папери;
- дати можливість підприємствам розробляти схеми податкового планування на законодавчій основі за допомогою податкових консультантів;
- удосконалити режими адміністрування податків для простоти їх сплати;
- знизити податкове навантаження на доходи українських підприємств, які отримуються з-за кордону;
- вдосконалити систему уникнення й недопущення подвійного оподаткування.

Висновок: Аналізуючи вищенаведені дані можемо сказати, що на сьогодні «податкове планування» використовується в основному тільки як науковий термін, оскільки не має практичного застосування. Якщо підприємства намагаються якось знизити податкове навантаження, то податкові органи завжди бачать в цьому порушення законодавства. Тому ґрунтуючись на досвіді зарубіжних країн, Україна повинна в першу чергу ввести це поняття в законодавчу базу та розробити схему його використання для підтримки українських підприємств.

Бібліографічний список:

1. Білоіван О. В. Податкове планування підприємницької діяльності // Економіка та підприємство. - 2006. - № 5. – 339 с.
2. Гусева Т. А. Налоговое планирование в предпринимательской деятельности: правовое регулирование: монография / Т. А. Гусева; Н. И. Химичева. – М. : Волтерс Клуверс, 2007. – 432 с.
3. Іванов Ю. Б. Проблеми податкового регулювання і планування податкових платежів : наук. видання / Ю. Б. Іванов. – Х. : ХНЕУ, 2006. – 240 с.

4. Кашин В. А. Налоговые соглашения России: Международное налоговое планирование для предприятий. – М. : ЮНИТИ, Финансы, 1998 – 383 с.

5. Актуальность применения зарубежного опыта налогообложения предприятий в российских условиях [Электронный ресурс] / И. А. Митрофанова, Г. Г. Плешаков // Молодой ученый. - 2013. - № 9. - С. 217-220 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://moluch.ru/archive/56/7655>.

6. Воронцов А. Д. Анализ зарубежного опыта налогового планирования / А. Д. Воронцов // Издательство проблем науки - 2016. - № 6. - С. 238-242. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://scientificmagazine.ru/images/PDF/2016/5/analiz-zarubezhnogo-opyta-nalogovogo-planirovaniya.pdf>.

7. Фомина О. А. Зарубежный опыт налогового планирования / О. А. Фомина // Налоговый вестник - 1997. - № 5. - С. 82-85. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.nalvest.com/nv-articles/detail.php?ID=20728>.

8. Paying Taxes, 2016, The global picture, IFC, International Finance Corporation, The world bank / Global Annual Review [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes-2016/paying-taxes-2016-appendix-3.pdf>.

9. Reviews of Tax Planning / Manxia Yuan, Xi Xu // Open Journal of Social Sciences - 2015. - № 3. - С. 134-137. [Electronic resource]. – Access mode : <http://dx.doi.org/10.4236/jss.2015.311017>